

2020-06-17

Regelverk

Rörelseregler

Inledning

Benämningen "Bankernas finansbolag" förekommer i denna beskrivning trots att finansbolag inte längre är något självständigt juridiskt begrepp och bankernas "finansbolagsverksamhet" drivs inte längre i särskilda dotterbolag utan i flertalet fall direkt i banken. Eftersom den gamla benämningen används i dagligt tal har den behållits här.

Finansbolagen, som i lagstiftningen benämns kreditmarknadsbolag, regleras sedan den 1 juli 2004 av lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, BFL. Banker och kreditmarknadsföretag regleras därmed enligt samma lag. Genom den nya lagen får kreditmarknadsföretagen i princip bedriva samma typ av verksamhet som en bank. Detta innebär bl.a. att de får ta emot inlåning från allmänheten.

Finansinspektionen gav i november 2011 ut ett allmänt råd (FFFS 2011:50) som närmare beskriver vad en ansökan om tillstånd att driva bank- och finansieringsrörelse ska innehålla. Finansbolagen omfattas också av detta.

Definition av finansieringsrörelse

I 1 kap. 4 § lagen om bank- och finansieringsrörelse definieras finansieringsrörelse som en rörelse i vilken det ingår näringsverksamhet som har till ändamål att:

1. ta emot återbetalningspliktiga medel från allmänheten, och
2. lämna kredit, ställa garanti för kredit eller i finansieringssyfte förvärva fordringar eller upplåta lös egendom till nyttjande (leasing).

Denna definition trädde i kraft den 1 juli 2009 och medför en ändring av första punkten i förhållande till vad som gällt tidigare. Ändringen innebär att företag som indirekt, till exempel via ett koncernbolag, lånar upp medel från allmänheten för sin kreditgivningsverksamhet inte längre ska anses bedriva tillståndspliktig finansieringsrörelse (prop. 2008/09:148).

Definitionen träffar därför numera endast de företag som finansierar sig direkt hos allmänheten. Med begreppet "ta emot återbetalningspliktiga medel från allmänheten" avses såväl upplåning från konsumenter som företag. Alla företag utom finansiella företag räknas in i kategorin allmänheten. Till allmänheten räknas inte heller stat och kommun. Det är också endast förvärv av sådana fordringar där syftet är finansiering

som betraktas som finansieringsrörelse enligt den nya lagen. I detta begrepp inkluderas inte sådana förvärv av fordringar för indrivning som utgör tillståndspliktig inkassoverksamhet.

Det ska framhållas att genom en övergångsbestämmelse till lagändringen klargörs att ett tillstånd för ett kreditmarknadsföretag att driva finansieringsrörelse som gällde den 1 juli 2009 ska fortsätta gälla. Detta innebär att lagändringen inte får någon direkt effekt på de befintliga finansbolagen.

För att definieras som finansieringsrörelse krävs vidare att det måste vara fråga om näringsverksamhet som drivs regelmässigt och som inte utgör en obetydlig del av företags rörelse.

Företag som ägnar sig åt yrkesmässig verksamhet med konsumentkrediter som består i att lämna eller förmedla krediter till konsumenter är tillståndspliktiga enligt lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter. Denna lag gäller inte för verksamhet med konsumentkrediter som drivs med tillstånd enligt andra författningar till exempellagen om bank- och finansieringsrörelse. Även dessa företag kommer att stå under Finansinspektionens tillsyn. Företag som ägnar sig åt annan typ av kreditgivning och som inte finansierar sig genom upplåning från allmänheten kommer inte att behöva söka tillstånd för att driva sin verksamhet. Denna typ av företag ska anmäla sin verksamhet för registrering hos Finansinspektionen enligt lagen (1996:1006) om valutaväxling och annan finansiell verksamhet. Finansinspektionen har endast tillsyn över dessa finansiella instituts efterlevnad av penningtvättsreglerna, men gör i samband med ansökan (och därefter årligen) en prövning av ägare och ledning. Dessa finansiella institut har dock i motsats till banker och kreditmarknadsföretag inte möjlighet att erbjuda gränsöverskridande tjänster till annat land inom EES eller att etablera en filial utan att söka tillstånd i respektive land.

Tillstånd att driva finansieringsrörelse kan endast ges till svenska aktiebolag och ekonomiska föreningar. Om ett kreditmarknadsbolag tar emot inlåning på konto omfattas behållningen på kontot av insättningsgaranti i enlighet med reglerna i lagen om insättningsgaranti (se nedan).

Tillstånd att driva finansieringsrörelse krävs inte för vissa i lagen uppräknade undantagsfall, till exempel

* för ett företag som tillhandahåller finansiering i samband med avsättning av tjänster som erbjuds eller varor som framställs eller säljs av

a) företaget eller

b) ett annat företag i samma koncern förutsatt att koncernen inte har som huvudsakligt ändamål att driva finansiell verksamhet och företaget som tillhandahåller finansieringen lånar upp medel från allmänheten bara genom att ge ut överlåtbara värdepapper med en löptid på minst ett år

* för ett aktiebolag eller ekonomisk förening om

- a) verksamheten består i att vid enstaka tillfällen förvärva fordringar och om
- b) medel för verksamheten inte löpande anskaffas från allmänheten

* ett företag som bara finansierar andra företag i samma koncern, förutsatt att koncernen inte har som huvudsakligt ändamål att driva finansiell verksamhet.

Undantaget för säljstödande finansiering inom en koncern infördes i lagen den 1 juli 2009, men har redan tidigare gällt enligt den gamla lagen om finansieringsverksamhet och sedan genom en bestämmelse i lagen om införande av lagen om bank- och finansieringsrörelse.

Tillåtna verksamheter

Banker och kreditmarknadsföretag får enligt 7 kap. 1 § lagen om bank- och finansieringsrörelse bara driva finansiell verksamhet och verksamhet som har ett naturligt samband med den i sin verksamhet. De får bland annat

1. låna upp medel, till exempel genom att ta emot inlåning från allmänheten eller ge ut obligationer eller andra jämförbara fordringsrätter,
2. lämna och förmedla kredit, till exempel i form av konsumentkredit och kredit mot panträtt i fast egendom eller fordringar,
3. medverka vid finansiering, till exempel genom att förvärva fordringar och upplåta lös egendom till nyttjande (leasing),
4. tillhandahålla betaltjänster enligt lagen (2010:751) om betaltjänster,
5. tillhandahålla betalningsmedel,
6. ikläda sig garantiförbindelser och göra liknande åtaganden,
7. medverka vid värdepappersemissioner,
8. lämna ekonomisk rådgivning,
9. förvara värdepapper,
10. driva rembursverksamhet,
11. tillhandahålla värdefackstjänster,
12. driva valutahandel,
13. driva värdepappersrörelse under de förutsättningar som föreskrivs i lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden,
14. lämna kreditupplysning under de förutsättningar som föreskrivs i kreditupplysningslagen (1973:1173), och
15. ge ut elektroniska pengar enligt lagen (2011:755) om elektroniska pengar.

Uppräkningen är exemplifierande. Lagen utesluter alltså inte att kreditinstituten får ägna sig åt annan finansiell verksamhet.

När kreditmarknadsföretag tar emot inlåning på konto gäller lagen (1995:1571) om insättningsgaranti även för dessa. Från och med den 1 juli 2016 har lagändringar införts som stärker skyddet för kundens insättningar bland annat genom att ett institut

ska ansöka om garantimyndighetens prövning av om villkoren för varje kontoslag som används för att ta emot insättningar innebär att kontoslaget omfattas av insättningsgarantin. Därutöver har informationskravet till kunden skärpts och utbetalningstiden har kortats ned från 20 till 7 arbetsdagar. Ersättningsnivå för varje insättares sammanlagda insättningar ska vara 100 000 EUR omräknat till svenska kronor i enlighet med föreskrifter från Riksgälden. I vissa särskilt angivna fall kan kunden få ett högre ersättningsbelopp, 5 miljoner kronor.

Riksgälden har meddelat föreskrifter om insättningsgarantin (RGKFS 2016:2). Föreskrifterna innehåller bestämmelser om den information som kunden ska få och hur kunden ska bekräfta den mottagna informationen. Föreskrifterna innehåller även bestämmelser om skyldighet för instituten att rapportera viss information till Riksgälden

I januari 2011 infördes en ny struktur för tillsyn över EU:s finansiella marknader, Europeiska systemet för finansiell tillsyn, ESFS. Där ingår Europeiska systemrisknämnden ESRB, (European Systemic Risk Board) och de tre tillsynsmyndigheterna, ESA (European Supervisory Authorities). De tre tillsynsmyndigheterna är:

- Europeiska bankmyndigheten, EBA
- Europeiska försäkrings- och tjänstepensionsmyndigheten, EIOPA
- Europeiska värdepappers- och marknadsmyndigheten, ESMA

Myndigheternas uppgift är att harmonisera regler och att samordna tillsynen inom EU genom att dels ta fram riktlinjer, dels lämna förslag till tekniska standarder, som EU-kommissionen sedan antar som förordningar eller beslut. Finansinspektionen har meddelat att riktlinjer från bl.a. EBA riktade till behöriga myndigheter eller finansmarknadsaktörer är att jämföra med svenska allmänna råd (det gäller även rekommendationer från EBA).

Styrning, riskhantering och kontroll i kreditinstitut

I augusti 2014 infördes nya krav i lagen om bank- och finansieringsrörelse bland annat krav på ledningens (styrelsen och vd) sammansättning, kompetens och utförande av sina uppgifter. Samtliga personer i ledningsorganet ska avsätta tillräckligt med tid för att kunna fullgöra sina uppgifter. Ett företags styrelse eller dess verkställande direktör får, utöver detta uppdrag, endast ha de antal uppdrag som styrelseledamot eller verkställande direktör i andra företag som bedöms lämpligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. För betydande bankaktiebolag har det införts regler om det maximala antalet uppdrag en styrelseledamot eller verkställande direktör kan inneha samtidigt.

Nya regler har också införts i lagen om bank- och finansieringsrörelse om att kreditinstitut ska inrätta ändamålsenliga rapporteringssystem för anställda som vill göra

anmälning om misstänkta överträdelse av bestämmelser som gäller för kreditinstituts verksamhet, s.k. whistle-blowing system.

I samband med lagändringarna 2014 beslutade Finansinspektionen om nya föreskrifter och allmänna råd om styrning, riskhantering och kontroll i kreditinstitut (FFFS 2014:1), som trädde i kraft den 1 april 2014. Föreskrifterna innebär att kreditinstitut inte längre ska tillämpa Finansinspektionens tidigare allmänna råd om styrning och kontroll av finansiella företag. I föreskrifterna ställs nya krav på vilka interna regler, rutiner och processer som ett företag ska ha för att säkra en god styrning, riskhantering och kontroll. Föreskrifterna innehåller även regler om hur styrelsen ska arbeta med att styra och kontrollera företaget med tydliga krav på intern rapportering till styrelse och ledning i fråga om risker och regelefterlevnad. Syftet är också att säkerställa styrelseledamöternas medvetenhet om företagets risker och därmed säkerställa att företaget har nödvändiga riskhanteringsprocesser och kontrollsystem. Det finns även specifika krav på riskhantering, bland annat hur ett företag ska hantera risker i samband med att det införs nya produkter och tjänster. Alla företag som omfattas av föreskrifterna ska ha en funktion för riskkontroll, en funktion för regelefterlevnad och en funktion för internrevision. Funktionerna ska bland annat ha tillräckligt med personal och sakkunskap för att kunna hantera arbetet. Finansinspektionen har i sitt regelarbete tagit hänsyn till bland annat EBA:s rekommendationer (GL44 reviderad genom GL11) samt de erfarenheter och iakttagelser som gjorts inom ramen för Finansinspektionens tillsyn av de finansiella företagen.

Inom ramen för regleringen om riskhantering bör även nämnas Finansinspektionens föreskrifter om ersättningssystem i kreditinstitut, värdepappersföretag och fondbolag med tillstånd för diskretionär portföljförvaltning, FFFS 2011:1. Syftet med dessa föreskrifter är att förbättra företagets hantering av risker i sina ersättningssystem. Föreskrifterna ställer upp generella krav på ett företags ersättningspolicy och rörliga ersättningar och specifika krav på riskanpassning av ersättningssystemets struktur med bl.a. regler om resultatbedömning, riskjustering och uppskjutande av rörlig ersättning. I lagen om bank- och finansieringsrörelse har även införts ett tak, 100 procent, för hur stor den rörliga ersättningen får vara i förhållande till den fasta ersättningen. Även inom detta område har EBA utfärdat olika riktlinjer. Kommissionen har även utfärdat en förordning (604/2014) för tillsyn avseende kvalitativa och kvantitativa kriterier för att fastställa personalkategorier vars yrkesutövning har väsentlig inverkan på ett instituts riskprofil.

Redovisning av leasingavtal

Företag under tillsyn tillämpar sedan 1 januari 2007 Finansinspektionens (FI:s) IFRS-anpassade redovisningsföreskrifter. Från och med detta datum kan således bara lagbegränsad IFRS tillämpas i juridisk person av dessa företag. Det innebär att IFRS tillämpas om inget annat krävs enligt lag eller annan författning eller följer av

FI:s föreskrifter och allmänna råd samt av Rådet för finansiell rapporterings rekommendationer och uttalanden (Rådet).

International Accounting Standards Board (IASB) publicerade i januari 2016 den nya redovisningsstandarden för leasingavtal benämnd IFRS 16 Leases. Standarden trädde ikraft den 1 januari 2019 och tillämpas på räkenskapsår som startade nämnda datum eller senare. För leasegivare kvarstår i allt väsentligt kraven i den tidigare standarden IAS 17 med en uppdelning i finansiella och operationella leasar. Dock har ytterligare krav på notupplysningar tillkommit.

För leasetagare innebär den nya standarden att, i princip, alla leasar ("right of use assets") ska tas upp i balansräkningen som tillgång samt motsvarande skuld avseende åtagande om framtida leasebetalningar. Därmed sker ingen indelning av avtal i olika typer av leasar. Definitionen av en lease innebär att leasetagaren har kontrollen över en specificerad tillgång under en angiven tidsperiod i utbyte mot betalningar. Den nya standarden är därmed mer specificerad än vad den tidigare standarden var. Om avtalet inte uppfyller kraven för en lease, är det ett servicekontrakt och omfattas inte av den nya standardens tillämpningsområde.

Kraven på notupplysningar ökar genom den nya standarden. Dessa kan indelas i två områden: dels upplysningar om leasingkostnader och kassaflöden, dels upplysningar om effekterna av leasing på de finansiella rapporterna.

För leasetagare införs vissa undantag från standardens tillämpningsområde. Dels undantas korta leasar, dvs. leasar vars totala löptid uppgår till maximalt 12 månader. Dels införs en möjlighet att undanta tillgångar med begränsat värde, dvs. tillgångar vars anskaffningsvärde understiger USD 5000. Eventuella förlängningsoptioner ska dock beaktas om det är skäligen sannolikt att avtalet förlängs ("reasonable certain").

I Rådets rekommendation "RFR 2 Redovisning för juridiska personer", avsnittet om IFRS 16 Leasingavtal, anges ett undantag från IFRS 16 som innebär att leasegivare har möjlighet att redovisa finansiella leasingavtal som operationella i juridisk person. Undantaget motiveras av sambandet mellan redovisning och beskattning. Undantaget avser därmed inte finansiella företags koncernredovisningar.

Med anledning av upplysningskraven i IFRS 16 Leasingavtal har Leaseurope utarbetat och fastställt dokumentet "Leaseurope IFRS 16 Specification and Guidelines" (vägledningen) i november 2017, som innehåller uppgifter som leasegivare bör tillhandahålla sina leasetagare (företagskunder).

Bankföreningen har i samverkan med Finansbolagens Förening behandlat vägledningen och därvid utarbetat ett antal ställningstaganden och förtydliganden för att underlätta tillämpningen och tolkningen av vägledningen hos medlemsföretagen. Vägledningen tillämpas från den 1 januari 2019.

Kapitalkrav och kapitaltäckning

Reglerna om kapitaltäckning och stora exponeringar är en central del i det regelverk som syftar till att stärka stabiliteten i det finansiella systemet. Kapitaltäckningsreglerna anger miniminivån på det buffertkapital (s.k. kapitalbas) kreditinstitut och värdepappersbolag (institut) måste ha för att kunna möta förluster i verksamheten. Reglerna syftar till att begränsa storleken på den förlust ett institut kan ådra sig i det fall en kund eller grupp av kunder inte kan infria sina lån eller andra åtaganden mot företaget.

Sedan 1988 har det funnits internationellt överenskomna rekommendationer om kapitaltäckningsregler för banker. Dessa rekommendationer har utformats av den s.k. Baselkommittén, som är ett samarbetsorgan mellan G 10-ländernas centralbanker och tillsynsmyndigheter. Mot bakgrund av att de tidigare kapitaltäckningsreglerna har ansetts otillräckliga har Baselkommittén utarbetat ytterligare rekommendationer, de så kallade Basel III-reglerna.

Reglerna för kreditmarknadsföretag (KMF) om kapitalkrav och kapitaltäckning överensstämmer liksom tidigare med motsvarande regler för banker. Bestämmelserna finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 575/2013 av den 26 juni 2013 om tillsynskrav för kreditinstitut och värdepappersföretag (kapitaltäckningsförordningen), lag (2014:966) om kapitalbuffertar och lag (2014:968) om särskild tillsyn över kreditinstitut och värdepappersföretag.

Kapitalbasen utgörs av summan av primärt och supplementärt kapital efter att vissa avdrag gjorts.

Med *primärt kapital* i ett kreditmarknadsbolag (KMB; i fortsättningen bortses från kreditmarknadsföreningar) avses eget kapital samt kapitalandelen av *dels* skatteutjämningsreserven och periodiseringsfonden, *dels* det belopp som svarar mot bolagets reserver till följd av avskrivning på egendom som upplåtits till nyttjande, d.v.s. överavskrivningarna på leasing.

Med *supplementärt kapital* avses i huvudsak värdet av eviga och tidsbundna förlagslån och liknande fordringshandlingar med minst fem års löptid.

Finansinspektionen kan medge att även andra tillskott eller reserver får inräknas i någon av de båda kapitalkategorierna. Generella regler för hur sådana tillskott etc. ska vara beskaffade har utfärdats av inspektionen. Ett avgörande krav är att medlen ska vara inbetalda till KMB.

Kapitalkravet består av kapitalkrav för kreditrisk, marknadsrisk och operativ risk. Institutet beräknar kapitalkraven med hjälp av metoder med olika grader av komplexitet och riskkänslighet. Ju mer riskkänslig en metod är desto bättre bild av risken i verksamheten ger den.

Kapitalkravet för kreditrisker beräknas genom antingen schablonmetoden eller, efter tillstånd av Finansinspektionen, en internmetod. Enligt *schablonmetoden* ska kapitalkravet för kreditrisker bestämmas med utgångspunkt från den exponeringsklass – till exempel stat, företag, hushåll – som exponeringen tillhör. För varje exponeringsklass gäller olika riskvikter. Riskvikten ska bestämmas med stöd av det kreditbetyg (rating) som exponeringarna har enligt externa kreditvärderingsföretag eller exportkreditorgan. Om någon rating inte finns tillgänglig för en exponering, bestäms riskvikten av vilken exponeringsklass den tillhör. Enligt *internmetoden* beräknas värdet på ett instituts riskvägda exponeringar med stöd av institutets interna riskklassificeringssystem och särskilda beräkningsmetoder för respektive exponeringsklass. Internmetoden är mer riskkänslig än schablonmetoden.

Kapitalkravet för kreditrisker kombineras med bestämmelser om att säkerheter, garantier och andra *kreditriskskydd* som reducerar kreditrisken i verksamheten får beaktas när kapitalkravet beräknas. Vidare ska instituten vid beräkning av kapitalkravet för kreditrisk även beakta sådana engagemang som baseras på värdepapperisering.

Genom kapitaltäckningsförordningen föreligger även en skyldighet att beräkna kapitalkrav för *operativa risker*. Detta kapitalkrav ska beräknas med stöd av en basmetod, en schablonmetod eller, efter tillstånd av Finansinspektionen, en internmätningssmetod. Enligt de två förstnämnda metoderna beräknas kapitalkravet i förhållande till institutens rörelseintäkter. Enligt internmätningssmetoden bestäms kapitalkravet med stöd av institutets eget riskmätningssystem. Basmetoden är mindre riskkänslig än schablonmetoden, som i sin tur är mindre riskkänslig än internmätningssmetoden.

Instituten ska ha fungerande system för att hantera riskerna i verksamheten. Om det finns brister i dessa system kan Finansinspektionen ålägga instituten att ha en högre kapitalbas än den som annars följer av bestämmelserna om kapitalkraven för kreditrisker, marknadsrisker och operativa risker.

Instituten ska stå under individuell tillsyn och tillsyn på gruppnivå tillsammans med övriga företag i en finansiell företagsgrupp. Efter en gemensam ansökan från ett moderföretag och dess dotterföretag med verksamhet i olika länder inom EES ska de berörda behöriga myndigheterna sträva efter att komma överens om vilket beslut ansökan ska föranleda. Om myndigheterna inte kan komma överens, ska den hemlandsmyndighet till vilken ansökan gavs in själv besluta om den.

Institut som omfattas av kapitaltäckningsreglerna ska dessutom offentliggöra den information om sin kapitaltäckning och riskhantering som behövs för att bedöma institutets finansiella ställning.

Kapitaltäckningsförordningen innehåller även regler om *stora exponeringar*. Värdet av ett instituts exponering gentemot en kund eller en grupp av kunder med inbördes anknytning får inte överstiga 25 procent av institutets godtagbara kapital. Om kunden

är ett institut får exponeringen uppgå till högst 25 procent av institutets kapitalbas eller högst 150 miljoner euro, dock får värdet på exponeringen inte överstiga 100 procent av det godtagbara kapitalet. Med godtagbart kapital avses summan av primärkapital och supplementärkapital som är lika med eller understiger en tredjedel av primärkapitalet.

Undantag finns bland annat för stora exponeringar inom en finansiell koncern och för interbankexponeringar "overnight" i svenska, norska och danska kronor.